

BOJ ZA INVESTITURO

Odnos med papežem in cesarjem

- Na božični dan l.800 papež Leon krona Karla Velikega za cesarja (v zameno frankovska vojska brani papeško državo pred Langobardi; cesar mora pomagati cerkvi s svojim orožjem)
- Zaradi vdorov muslimanov, vikingov in Madžarov (plenijo predvsem nezaščitene cerkve in samostane) je papež Janez VII. po smrti Ludvika II. bil prisiljen imenovati novega bojevitega kralja za cesarja; Karel Plešasti po imenovanju kmalu umre, Karel Debeli je l.887 odstavljen zaradi nesposobnosti, l.896 kronanega Arnulfa zahodni Franki nikoli ne priznajo
- l.955 saški vojvoda Oton porazi Madžare, l.961 je kronan za kralja Lombardije, l.962 pa ga papež Janez XII. krona za cesarja.
- Oton III. je za čas svojega vladanja v zelo dobrih odnosih s papežem Silvestrom (želita obnoviti cesarstvo s sodelovanjem njegovih posvetnih in duhovnih glavarjev)
- L. 1044 se rimska mestna aristokracija dvigne zoper šestnajstletnega papeža Benedikta IX. in za protipapeža postavi Silvestra III. Benedikt IX. proda svojo pravico kasnejšemu papežu Gregorju VI., vendar pa si kmalu premisli. Cesar Henrik III. l.1046 dva papeža odstavi, tretji pa sam odstopi. Za novega papeža Henrik imenuje Klemna II.
- Henrik III. sodeluje z cerkvenimi reformatorji in ohrani svoj vpliv na postavljanje papežev, po njegovi smrti pa papež Nikolaj II. l.1059 izkoristi mladost Henrika IV. in na sinodi se pojavijo nove ideje:
  - volitve naj bi bile v prihodnje le v rokah kardinalov (do sedaj vezane tudi na mesto Rim), Henrik IV. pa ima le pravico do ugovora
  - določba proti ženitvi duhovnikov
  - prepoved umeščanja laikov; ta zahteva polagoma pride na prvo mesto med reformnimi zahtevami
- Po smrti Nikolaja II. pride do razkola med papežem reformne stranke in papežem, ki ga priznava cesarski dvor; kot posledica tega se italijanski in nemški episkopat razcepita, kölnski nadškof pa da priznati reformnega papeža
- L.1065 Henrik IV postane polnoleten (deset let kasneje porazi uporne Sase), papež pa še naprej nadaljuje s politiko svojega predhodnika (nadaljuje z reformno politiko, nadaljuje s fevdalno politiko – kraljevino Aragon naredi za papeški fevd)
- Papeža po smrti nasledi Hildebrand; verjetno iz Toskane, z enim od odstavljenim papežem odšel v izgnanstvo in se vrnil v Rim z Leonom IX. (glej Srednjeveška Evropa str.61-62), kot papež se imenuje Gregor VII. Vztraja pri reformnih zahtevah vendar je popustljiv.
- Spis Dictatus papae (avtor je Gregor VII., napisano l.1075) obsega 27 pravil, ki so mišljena kot smernica za zbirko cerkvenega prava. Poudarjajo papežev univerzalni položaj in priznavajo papežu pravico odstavljati cesarje. Cerkev naj ne bi bila podvržena laični investituri in laičnemu vplivu. Reformatorji niso želeli ločiti duhovnega in cerkvenega duha temveč naj bi bilo vse posvetno prežeto s cerkvenim duhom. Za doseg tega so uporabljali posvetne pripomočke – fevdna oblast in odstavitev cesarja. Laik je za reformatorje vsakdo, kdor ni nedvomno opravljal cerkvene službe, tudi kralj ali cesar, čeprav je bil cerkveno maziljen in čeprav je bil zavezan varovati cerkev.

Investiturni spor in Henrika IV

Spor se prične ob vprašanju, kako naj se zasede milanska nadškofija. Henrik (še vedno ves srečen, ker je zmagal nad Sasi) vztraja pri svojem kandidatu, čeprav papež izobči njegove svetovalce in zagrozi, da bo izobčil tudi njega. Januarja 1077 Henrik na državnem zboru in sinodi v Wormsu papežu odpove pokorščino in ga pozove naj se odpove papežovanju (lombardski škofje se sklepu wormskih sinodnikov pridružijo). Očitke proti papežu zbere v odstavitvenem dekretu, ki izzove zgražanje na postni sinodi sredi februarja v Rimu. Gregor izobči Henrika in ga odstavi, vse kraljeve podložnike pa odveže prisege.

(Do sedaj so na sinodi, ki jo je sklical nemški kralj dvakrat odstavili papeža (pod Otonom I. in pod Henrikom III.). Ko je Henrik III. odstavil papeže, so bili pravilno raziskani očitki in jim je bila dana možnost odgovarjanja. Ker se je nahajal v bližini Rima je imel možnost uveljaviti sinodni sklep. Kralj se je vmešaval v prid cerkvene reforme, medtem ko je njegov sin, Henrik IV. Deloval proti reformni stranki. V Wormsu so odstavili papeža, ki so ga tri leta priznavali in očitke sprejeli brez preiskave in obtoženemu niso dali možnosti zagovora.)

Prvič pa se je zgodilo, da je papež odstavil nemškega kralja. Gregor je želel z izobčitvijo kralja spraviti nazaj na pot, ki jo je imel za pravo. Kralj ni postavil protipapeža. Knježja opozicija je zaradi kraljevega izobčenja ponovno zaživela in jeseni 1076 so hoteli izbrati novega kralja, vendar pa so na pobudo papeževega poslanca volitve preložili na pomlad 1077 (če se Henrik do tedaj ne bi rešil izobčenja). Ker se je kraljev položaj tudi med škofi zelo poslabšal, se je Henrik skušal rešiti izobčenja (neuspešno). Medtem, ko se je papež odpravljal na državni zbor, na katerem naj bi izvolili drugega kralja, je Henrik s svojim spremstvom pozimi prečkal Alpe in prišel v Severno Italijo. Ni začel z vojno proti papežu, kot so pričakovali njegovi privrženci, temveč se je s cerkveno pokoro rešil izobčenja. V spokorniškem oblačilu je trikrat prišel pred grad Canosso (tja se je umaknil Gregor), pogajanja pa sta vodila lastnica gradu, grofica Matilda Tuscijaska in Henrikov krstni boter. Tretji dan je Gregor Henrika sprejel in ga včlanil v cerkveno skupnost.

Rezultati Canosse: Henrik je dosegel diplomatsko zmago, saj mu je uspelo zavleči odločitev o vprašanju umeščanja in zabiti klin med papeža in nemške kneze. Rešitev vprašanja o investituri je bila odložena. Henrik pa je s svojim spokornim dejanjem priznal izobčitev kot pravnoveljavno in se uklonil papeževi rabsodbi. Po Canossi je cerkev postala mogočna politična sila in ni bilo mogoče več vztrajati pri predstavi o sakralni delitvi oblasti.

Državni zbor, na katerem naj bi volili novega kralja po papeževem mnenju po Henrikovi spokoritvi ni bil več potreben in zato Gregor tudi ni nadaljeval s potovanjem v Nemčijo. Nemški knezi pa papeževe odločitve (sprejeta je bila brez njihovega sodelovanja in privolitve) niso želeli sprejeti. Marca 1077 so izvolili Rudolfa Švabskega (s privolitvijo navzočih papeških legatov) za protikralja. Ta je moral knezom priznati pravico, da si svobodno volijo kralja in se odpovedati nasledstvu za svojega sina. Papež je v sporu med obema kraljema tri leta ostal nevtralen, l.1080 pa je Rudolfa priznal za kralja in vnovič izobčil Henrika. Vendar pa ta izobčitev ni imela tako močnega političnega učinka kot prva. Istega leta je protikralj umrl.

Nemčija za časa dveh kraljev: V času dveh kraljev so bila v Nemčiji tudi dvojno zasedena tudi vsa vojvodstva mesta in v delih države je bil nastali položaj podoben državljanski vojni (na mesto švabskega vojvode je Henrik postavil Friderika Búrenskega, prednika Staufovcev, ki se je poročil z eno izmed Henrikovih hčera). Po Rudolfovi smrti je neenotna knežja stran šele čez leto dni izvolila novega protikralja (nepomemben), po njegovi smrti l.1088, pa mu knezi niso več izvolili naslednika.

Drugič izobčeni Henrik: Po vnovični izobčitvi Henrik l.1080 stori tisti, kar ni l.1076. Dosegel je, da je škofovski zbor v Brixnu izvolil protipapeža. To je postal nadškof iz Ravene Vibert (prevzel je ime Klement III.). Tako se je sporu za vojvodine pridružil še cerkveni zbor (kateri papež je pravi). Henrik je svojega papeža skušal spraviti v Rim, da bi mu tako pridobil pravno veljavo. Ko se mu je to posrečilo, ga je Klement III. okronal za cesarja.

Vendar pa sta se morala kralj in njegov papež iz Rima umakniti, ko so se nad mesto vzdignili Gregorjevi vazali Normani. Ker pa so ti strahovito gospodarili po Rimu, je moral Gregor na pritisk rimskega prebivalstva skupaj z vazali zapustiti mesto. Po njegovi smrti v izgnanstvu l. 1085 je zaradi spora med radikalnimi in umirjenimi reformatorji šele 1088 Cerkev s papežem Urbanom II. dobila poglavarja, ki je bil pripravljen delovati.

Henrik po Gregorjevi smrti: V letih po Gregorjevi smrti je bil Henrik na vrhuncu svojih moči. Zdelo se je, da je zmagal v spopadu, ki se ni več ukvarjal le z vprašanjem umeščanja, temveč se je razširil na vprašanje o nadrejenosti, podrejenosti ali enakopravnosti med cesarjem in papežem. Henrik je ustregel potrebi po miru in dal razglasiti božji mir za vso državo (trajal je nekaj dni v tednu). L.1087 so knezi izvolili njegovega sina Konrada za kralja in naslednika (s tem je obšel knežje zahteve po svobodnem voljenju kralja, ki so se oglasile pri volitvah protikralja).

Henrik ima težave s potomci: Henrikov položaj se je pričel slabšati, ko je papež posredoval pri sklenitvi zakonske zveze med svojo privrženko Matildo Tuscijsko in sinom bavarskega vojvode (ta je v opoziciji do Henrika). L.1093 se proti Henrikovi postavi še njegov sin Konrad in kralj je prisiljen je ostati v Italiji (njegovi sovražniki v Severni Italiji in Južni Nemčiji so mu preprečili vrnitev). Leta 1097 pa razpade tuscijsko-bavarska zakonska zveza, pride do sprave med bavarskim vojvodo in kraljem in Henrik ponovno dobi oblast nad Nemčijo. Konrada da odstaviti, za naslednika pa je izvoljen njegov mlajši sin Henrik (prepovedano pa mu je bilo vmešavanje v vladne posle za časa očetovega življenja). L. 1103 Henrik razglasi splosni deželni mir (za razdobje štirih let).

Smrt Henrika: l.1099 je umrl papež Urban II, 1100 pa Klement III., Henrik pa ni postavil svojega papeža. Vendar pa je bilo upanje na spravo varljivo kajti mladi kralj Henrik je izkoristil nerazjasnjeni cerkveni položaj ter ponovno oživljeno nasprotje med knezi in ministeriali (tem je bilo od kralja poverjeno

upravljanje državnih posesti). Zvijahno se je uprl očetu (dal ga je zapreti v Ingelheim od koder je uspel pobegniti, zbrati svoje privrženice, a preden je bil boj odločen je leta 1106 umrl), kljub vsemu pa mu je Henrik IV. omogočil, da je oblast brez trenj prešla nanj.

Vprašanje investiture v Zahodni Evropi

V Angliji in Franciji so prav tako kot v Nemčiji nastali spori med svetno oblastjo, zlasti kraljem in Cerkvijo pri umeščanju škofov. Možnost za rešitev vprašanja o investituri se je pokazala na podlagi teoretičnih premišljanj kanonista Iva iz Chartesa. Ločil je škofovo duhovno in svetno oblast; po njegovem mnenju more duhovno oblast, spiritualije prenašati samo duhovnik, svetno oblast pa brez zadržkov laik. V Angliji in Franciji sta bili izvolitev in posvetitev kot dejanji duhovnega povzdignjenja priznani duhovščini, kralj pa si je pri tem zagotovil vpliv na izvolitev. Pri tem naj bi se podeljevala tudi duhovna umestitvena simbola prstan in palica, katerih podeljevanju se je kralj odpovedal. Preostala mu je le formalna podelitev fevda.

Henrik V. in rešitev investiturnega vprašanja

Prvi poskus rešitve (l.1111 sta ga izdelala papež in nemški kralj) se je oprl na strogo ločitev med duhovno in svetno oblastjo. Škofje naj bi vrnilo državi vso cerkveno posest, ki so jo kdaj podeljevali kralji in tako naj bi se rešili vprašanja o svetni oblasti in s tem kraljevemu umeščanju. Vendar pa so načrtu nasprotovali državni episkopat, knezi in strogi reformatorji. Z uresničitvijo načrta bi bila kralju vzeta državna Cerkev kot politična, vojaška in upravnotehnična opora. Kralj bi kot največji zemljiški gospod postal premožen za kneze, škofje bi izgubili svojo politično vlogo. Henrik je verjetno videl vse te posledice in vprašanje izpeljave tega načrta. Izkoristil pa je razkačenost knezov in škofov ter se povrnil k stari zahtevi po celotni investituri. Papež je pod močnim pritiskom izrekel svojo privolitev, vendar pa je imela „zedinitev“ preveč nasprotnikov v reformni stranki in se ni mogla uveljaviti.

Naslednji poskus rešitve (l.1122 med Henrikom in papežem Kalistom II.) se je končal z wormskim konkordatom (iz papeževe listine za Henrika V. in cesarjeve za papeža in Cerkev), ki je bil sprejemljiv za obe strani. Z njim je bilo rešeno, kako naj se ravna pri umeščanju škofov v Nemčiji, Italiji in Burgundiji.

Zaporedje umestitvenih dejanj v Nemčiji: kanonična izvolitev, kralj škofa umesti v cerkvenno posest, duhovnik ga umesti v duhovno. Kralj obdrži vpliv na izvolitev (priznana mu je navzočnost pri volitvah, v sodelovanju z volilci in metropolitom pa odloča v spornih volitvah).

V Italiji in Burgundiji si sledijo volitev, posvetitev in umestitev v cerkveno posest (kraljevo dajanje fevda nima več vpliva na duhovno umestitev in pomeni le malo več kot formalno dejanje).

Wormski konkordat reši le investiturno vprašanje, vprašanje o razmerju med cesarjem in papežem v pogodbi ni omenjeno. Ognili pa so se tudi umeščanju škofov v Cerkevni državi in v Rimu. Konkordat je ohranil tesno povezanost med kraljem in državno Cerkvijo, zrahljal pa jo je v Italiji in Burgundiji (vladanje Friderika Barbarose pokaže, da cesarjeva moč kljub konkordatu ni nujno zožena).

Spor je močno omajal položaj kralja kot vladarja podobnega duhovniku ter v razmerju do knezov (ne pa razmerju med kraljem in nemško državno cerkvijo). Knezi pa so bili tisti, ki so naposled posredovali pri kompromisni rešitvi. Pravico svobodnih volitev so si zagotovili pri izvolitvi protikralja Rudolfa in so se je držali tudi po smrti Henrika V.

Posledice spora za investituro

- Z odpovedjo nemškega kralja pravici, da bi izročal investurna simbola prstan in palico (po wormskem konkordatu je škofa umestil v cerkveno posest z žezlom) se je pokazalo, da je kralj dokončno uvrščen med laike.
- Posledice spora za investituro za duhovni razvoj:
  - izhajanje polemičnih spisov
  - razmah cerkvenega prava (začne se s Humbertom iz Silve Candide pod Leonom I., se nadaljuje pri reformatorjih in pripravlja pot za prvo kodifikacijo v Graciannovih dekretih sredi 12.st. Za utemeljevanje cesarskih zahtev cesarski publicist pritegne novo rimsko pravo. Središči obeh pravnih znanosti sta Ravenna in Bologna.
  - V Bologni konec 11.st nastane (na podlagi šol za kanonično in rimsko pravo) prava univerza v Evropi kot privilegirana skupnost poučujočih in učečih se.
  - V duhovno središče se razvije tudi Francija; stolne šole v Chartresu, Parizu, Reimsu in Laonu (na teh šolah je v odsprejdu ukvarjanje s teologijo).

- Predstavniki zgodnje sholastike: Anzelm iz Canterburyja, Pierre Abelard, Arnold iz Brescie, Thomas Becket, Rainold von Dassel.

Novi redovi

V 12. st. se je pričelo ustanavljanje redov in povečalo duhovni ugled Francije.

Ideal siromaštva in meniške strogosti sta povzdignila na novo ustanovljena samostana Citeaux v Burgundiji in Premontre v SV Franciji.

Cistercijanski red je bil urejen strogo hierarhično. Poudarjali so ročno delo in imeli velike uspehe v kmetijstvu; zato so postali pomočniki pri nemški kolonizaciji na Vzhodu.

Premonstratenci so videli delovno področje predvsem v misijonstvu.

Papeži tega časa

Poglej v Srednjeveško Evropo str.25-39 papeži od Karla Velikega do boja za investituro

str. 61-69 papeži v času investiturnega boja